

מסכת עבודה זרה דף כ"ט

אמר רב יהודה, מי שיש עליו אחת מאלה ונכנס במרחץ, הרי זה סכנה לו: 1. מי שנשכחו צרעה, 2. מי שנתחב קוץ בבשרו, 3. מי שיש עליו נפיחות, 4. הכואב בעינו, 5. ושיש לו חולי חמה.

דברים שחילופם סכנה הגמרא מונה דברים שהם רפואה למחלות, ואם מחליף ביניהם הוא סכנה: 1. צנון יפה לחולי חמה, 2. תרדין מועיל לשחפת צוננת. ואם מחליף בניהם הוא סכנה, שהצנון מוסיף עליו קור והתרדין מחממים. מים חמים מועילה לעקיצת עקרב, ומים קרים לעקיצת צרעה, ואם מחליף בניהם הוא סכנה. רחיצה במים חמים מועילה למכה של קוץ, ורחיצה במים קרים מועילים לסדקים שבפני האדם, ואם מחליף בניהם הוא סכנה. חומץ מועיל להקזת דם מכתפיים, ודגים קטנים מועילים לתענית, ואם מחליף בניהם הוא סכנה.

הגמרא מונה דברים שהם סכנה להקזת דם והם: 1. שחלים, 2. חולי של חום, 3. כאב העין. מי שאכל דגים, יקזו דם למחרת שהוא יום שני לאכילתו. והמקזו דם יאכל גדים למחרת שהוא יום שני להקזתו. אולם ביום שלישי להקזה לא יאכל דג שהוא סכנה לו.

מאכלים המזיקים להקזה תנו רבנן, המקזו דם לא יאכל דברים אלו שסימנם חגב"ש: 1. חלב 2. גבינה 3. בצלים 4. שחלים. ואם אכל, אמר אביי, יביאו לו רביעית חומץ ורביעית יין, ויערבבום יחד, וישתה. ומי שאכל אלו אחר הקזה, ובא ליפנות חוץ לעיר, לא מפנה אלא למזרחת של עיר¹⁹³ משום שדברים הללו ריחם קשה, והרוח מביאתם לעיר.

מרחת לחולי הלב לשחפת ולצינת יולדת אמר רבי יהושע בן לוי, מרפאים 'אונקלי' בשבת. ומהו 'אונקלי'? אמר רבי אבא, הוא בשר תנוך שכנגד הלב (טרפשא) שנכפף לצד פנים ומעכב את הנשימה¹⁹⁴. ורפואתו, שלוקחים חמשה דברים: 1. כמונא כרויאי (כעין כף אגרוף), 2. ניניא - מנטה, נענע 3. אגדנא - 'לענה', 4. ציתרי, 5. אבדתא - איזוב, וישתה כולם ביין, וסימן שללב ישתה עם יין שנאמר: "וַיֵּן יִשְׁמַח לֵבָב אֱנוֹשׁ". ולשחפת שמחמת רוח, ישתה אלו במים, והסימן מהכתוב: "וְרוּחַ אֱלֹקִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם". לצינת יולדת הנקרא 'כורא', יערב כולם בשכר, והסימן מהכתוב: "וְכִדָּה עַל שְׁכָמָה".

רב אחא ברנו של רבא שחק כולם יחד, ולקחם מלא ידו, ושתה אותם. רב אשי,

¹⁹³ שרוח מזרחית אינה חזקה, כדתנן ב'לא יחפור' (בב"ב כה.) אין עושין בורסקי אלא למזרחת של עיר. ובברכות (מ.) הישן למזרח גורנו דמו בראשו, שרוח מערבית מביאה עליו ומסוכן הוא. רש"י.

¹⁹⁴ ובלשון ראשון אמר רש"י שהוא דופני בשר שתחת הלב.

שחק כל אחד בעצמו, ולקח בשיעור שיכול לאחוז בזרת ואגודל יחד. אמר רב פפא, שהוא עשה כל אלו ולא התרפא, עד שאמר לי ההוא טייעא: שיקח כלי קטן חדש וימלאהו מים, ויתן לתוכו מלא כף דבש, ויתלה בחצר תחת הכוכבים וישתה למחרת, וכך עשה והתרפא.

תנו רבנן, ששה דברים מרפאין את החולה מחליו, ורפואתן רפואה, ואלו הן: 1. כרוב 2. תרדין 3. סיסין יבש ששורהו במים, 4. קיבת בהמה 5. הרת – רחם של בהמה, 6. יותרת הכבד. ויש אומרים אף דגים קטנים, ולא עוד אלא שדגים קטנים מפרין ומרבין כל גופו של אדם.

עשרה דברים מחזירין את החולה לחליו, וחליו קשה. ואלו הן: 1. האוכל בשר שור, 2. שומן בשר, 3. צלי בשר, 4. ציפרים, 5. ביצה צלוייה, 6. שחלים, 7. תגלחת, 8. מרחץ, 9. גבינה, 10. כבד. ויש אומרים אף אגוזים, ויש אומרים אף קשואין. תנא דבי רבי ישמעאל, למה נקרא שמן 'קשואין'? מפני שהן קשין לכל גופו של אדם כחרבות.

ישראל מסתפר מגוי ברה"י
כשיש מראה
למדנו במשנה, שאין מסתפרים מגוי בכל מקום. תנו רבנן, ישראל המסתפר מעובד כוכבים רואה במראה¹⁹⁵.

ועובד כוכבים המסתפר מישראל, כיון שהגיע לבלוריתו שהוא מגדל לעבודת כוכבים, שומט את ידו ממנה כדי שלא יהא מתקנה. שואלת הגמרא, מה מועילה 'מראה', הרי אם זה ברשות הרבים מותר וברשות היחיד מה המראה מועילה? מבארת הגמרא, שזה ברשות היחיד, אלא שכשהגוי רואה שהישראל מקפיד להסתפר כשיש מראה ולראות כיצד נראה, יסבור שהוא חשוב ולא יהרגהו.

מספרת הגמרא, שרב חנא בר ביזנא היה מסתפר מעובד כוכבים בשבילים שמחוץ לעיר נהרדעא. אמר ליו 'חנא! חנא! ראוי צוארך לחתוך עם המספרים', אמר 'אכן כך מגיע משום שעבר על מה שאמר רבי מאיר'. שואלת הגמרא, והרי עבר גם על חכמים? עונה הגמרא, שהואיל והסתפר בשבילים נהרדעא ששכיחים רבים נחשב כרשות הרבים ששם חכמים התיירו.

אמר רב מלכיה אמר רב אדא בר אהבה, השיעור שספר ישראל ישמוט ידו מבלוריתו של נכרי, שלשה אצבעות לכל רוח ורוח.

195 תניא בתוספתא פ"ג ובירושלמי דפירקין ישראל המסתפר מעובד כוכבים רואה במראה מן הכותי אין רואה במראה פי' לפי שאינם חשודים על שפירות דמים. התיירו של בית ר"ג שיהיו רואין במראה פי' אף מן הכותי מפני שהיו זקוקין למלכות. משמע שאסור לאיש לראות במראה. ונראה כי הטעם משום לא ילבש גבר שמלת אשה דמתרגם לא יתקן גבר בתיקוני אתנא. ומיהו אינו אסור כ"א להתנאות דעבר משום 'לא ילבש גבר', אבל להסתפר ולגלח ולראות במראה שלא יחבל בעצמו, או משום מיחוש עינים ודאי מותר. ובוחן לבות הוא יודע. והלכה למעשה דאסור להסתפר מעובד כוכבים אלא אם כן רואה ואפילו ברשות הרבים. ודוקא בתער שיכול להזיקו בקלות, אבל במספרים אם יש עמו אחר מותר. תוס'.

שפוד שפחות וגומות ר' מלכיו בלורית אפר
גבינה ר' מלכיא ר"פ אמר שפחות ר' מלכיא
אמר רב חנינא בנו של רב איקא, ג' הלכות
נאמרו בשם רב מלכיו, וג' הלכות נאמרו בשם
רב מלכיא. ואלו שלשת ההלכות שנאמרו על ידי רב מלכיו: (א) 'שפוד', ששומט את
השפוד שצלו בו בשר, (ב) 'שפחות', הנושא אשה, אפילו הכניסה לו מאה שפחות
יכול לחייבה לעבוד אפילו בצמר, שהבטלה מביאה לידי חטא. ג) 'גומות', יבמה
שיש לה גומות ללא שתי שערות חולצת ולא מתיבמת. ואלו ההלכות שנאמרו על
ידי רב מלכיא: (א) 'בלורית', המסתפר מעכו'ם מפסיק כשהגיע לבלורית, שהגוי
מספרה לשם עבודה זרה. (ב) 'אפר מקלה', שלא יתן אפר מקלה על מכתו, שנראה
כעושה כתובת קעקע. ג) 'גבינה', שאסרו גבינת עכו'ם מפני שמחליקים אותה
בשומן חזיר. ורב פפא אמר, שהמשניות והברייתות נאמרו על ידי רב מלכיא,
והשמועות על ידי רב מלכיו. והסימן לכך הוא, שמשנה וברייתא הם בלשון נקבה,
כמלכתא. והיוצא להלכה, שלרב פפא 'שפחות' שהיא משנה נאמרה על ידי רב
מלכיא, ו'אפר מקלה' שהיא שמועה נאמרה על ידי רב מלכיו.

משנה

אלו דברים של עובדי כוכבים האסורים, ואיסורם איסור הנאה:

דברים של עובדי כוכבים
האסורים באיסור הנאה
היין, והחומץ של עובדי כוכבים שהיה בתחלתו יין אצל
העובד כוכבים¹⁹⁶, וחרס הדרייני שבלוע בו יין, ועורות
לבובין שקרעו את העור כנגד הלב, ועושים כן לשם ע"ז. רבן שמעון בן גמליאל
אומר, בזמן שהקרע שלו עגול אסור, משוך מותר שאין עושים כן לעבודת
כוכבים. בשר הנכנס לעבודת כוכבים מותר שעדיין נחשב תקרובת, והיוצא אסור
מפני שהוא כזבחי מתים, דברי רבי עקיבא.

גויים ההולכים 'לתרפות'¹⁹⁷ ללכת לטעות בעבודת כוכבים רחוקה, אסור לשאת
ולתת עמהן, שעל ידי כך ילך ויודה לעבודת כוכבים. ועוד, שיקנה דבר לתקרובת
לעבודת כוכבים, ואלו החוזרים מותרים.

יין של ישראל הכנוס בנודות עור וקנקני חרס של עובדי כוכבים, רבי מאיר אומר,
אסור ואיסורן איסור הנאה. וחכמים אומרים, אין איסורן איסור הנאה. החרצנים
והזגים של עובדי כוכבים, רבי מאיר אומר אסורים ואיסורן איסור הנאה. וחכמים
אומרים, כשהם לחים אסורים אף בהנאה, וכשהם יבשים מותרים.

המוריים שהוא שמן דגים¹⁹⁸, וגבינת בית אונייקי¹⁹⁹, של עובדי כוכבים, רבי מאיר

196 לאפוקי היכא דזבין עובד כוכבים חומץ מישראל, דלא מיתסר בהנאה; דטעמא דאסור בהנאה – משום
דדלמא נסכיה הוא, וחומץ לא מנסך. רש"י.

197 משקל לשון הדומה למקום התורפה באשה. רע"ב.

198 שמא עירב בו יין. רש"י.

199 אבל שאר גבינות – מותרין בהנאה; ובגמרא מפרש לה (דף לד:). רש"י.

אומר, אסורים ואיסורים אסור הנאה. וחכמים אומרים, אין איסורן איסור הנאה.

טעם הגזירה על גבינות אמר רבי יהודה, שאל רבי ישמעאל את רבי יהושע עכו"ם

כשהיו מהלכין בדרך, מפני מה אסרו חכמים גבינות של עובדי כוכבים, באכילה ולא אסרו בהנאה? אמר לו, מפני שנותנים את החלב לשהות בקיבה של נבילה, ועל ידי כך מתקשה הגבינה. אמר לו, והלא קיבת של קרבן עולה חמור מקיבת נבילה, שבקיבת עולה יש חומרא שאסור בהנאה ויש בה איסור מעילה. ואם העמידו חלב בקיבה של עולה, אמרו על כך, שכהן שאינו קץ ומואס, מותר לו לגמוע ולשתות את מה שיש בקיבה גומעה כל עוד היא חיה ולא מבושלת. ולפני שממשיכה המשנה את סוף הקושיא אומרת, שחכמים לא הסכימו עם רבי ישמעאל להתיר לכתחילה בקיבת עולה, אבל אמרו מהתורה מותר אבל רבנן גזרו בה שאין נהנין, ואם נהנה אין בה מעילה. מכל מקום נשמע מכאן, שאותו חלב הכנוס בקיבת העולה, נחשב 'כפירשא בעלמא' כלומר כדבר המופרש ואינו בכלל האיסור?

גבינה שמעמידים בקיבת קרבן לע"ז אלא אמר לו רבי יהושע, הטעם שגבינת עכו"ם אסורה, מפני שמעמידים אותה בקיבת עגלים שנעשו לתקרובת

עבודת כוכבים. אמר לו, אם כן למה לא אסרוה בהנאה כתקרובת של ע"ז? וכיון שלא רצה לגלו לו, הטה את השיחה לעניין אחר. אמר לו, 'ישמעאל, האם אתה קורא את הפסוק "כי טובים דודיך מניין", בלשון זכר, או 'כי טובים דודיך' בלשון נקבה?²⁰⁰ אמר לו, 'כי טובים דודיך'. אמר לו, אין הדבר כן, שהרי המשך הפסוק נלמד שקוראים בלשון זכר שנאמר: "לְרִיחַ שְׁמֶנֶךָ טוֹבִים".

גמרא

מקור האיסור ליון נכרי מבררת הגמרא מניין שיש איסור ביון של עובדי כוכבים?

אמר רבה בר אבוח, נאמר: "אֲשֶׁר חֹלֵב זִבְחֵימוֹ יֹאכְלוּ וְיִשְׁתּוּ יֵין וְסִיקָם", מה זבח של ע"ז אסור בהנאה, אף יין שנתנסך לעבודת כוכבים אסור בהנאה. והמקור שזבח של ע"ז אסור בהנאה, ממה שנאמר: "וַיִּצְמְדוּ לְבַעַל פְּעֹר וַיֹּאכְלוּ זִבְחֵי מֵתִים", כשם שמת אסור בהנאה, אף זבח אסור בהנאה. ולמדים שמת אסור בגזירה שווה "שם" "שם" מעגלה ערופה, כשם שעגלה ערופה אסורה בהנאה, אף מת אסור בהנאה. ואיסור הנאה בעגלה ערופה נלמד ממה שאמרו החכמים בבית מדרשו של רבי ינאי, שבעגלה כתוב 'כפרה' שנאמר: "כֹּפֶר לַעֲמֹד וְשִׁבְעָל וכו'", והוא לשון של קדשים ללמד שעגלה ערופה אסורה בהנאה כקדשים.

ישראל שהפקיד חומץ אצל נכרי שואלת הגמרא, מה חידשה המשנה במה שאמרה שהחומץ של עובדי כוכבים שהיה מתחלתו יין אסור

200 כך אמרה כנסת ישראל: 'ישקני הקב"ה מנשיקות פיהו, כי כך אמר לי 'טובים דודיך מניין'. רש"י.

בהנאה, הרי לא פקע ממנו שם איסורו? אמר רב אשי, המשנה באה להשמיע
שישראל שהפקיד חומץ ביד עובד כוכבים, אין צריך חותם בתוך חותם למנוע
חשש של יין נסך אלא מספיק חותם אחד, שאין לחשוש לניסוך, משום שאינם
מנסכים חומץ, ואין לחשוש שהחליפו בשלהם, כיון שיש חותם אחד לא טורחים
לסותרו ולזייף את חותמו של ישראל.

אמר רבי אילעא, שנינו, יין שהיה מתחילה ביד עובד כוכבים ובשלו, אסור בהנאה
משום תחילתו. ואמר רב אשי החידוש הוא שיין של היתר שבשלו ישראל מותר,
כיון שאין גויים מנסכים יין.